Selščeк

2013

Selščček

2013

Odkritje spomenika Maksimu Gaspariju
ob 130-letnici njegovega rojstva v Selščku.

Ureditev vaškega središča
z obnovljenim vodotočnim stebrom iz leta 1892.

Namestitev hišnih številk
z razglednicami Maksima Gasparija.

Žig podobčine Sevščck,
pred letom 1900. V sredini je plug.

Selšček v ozadju Špička okoli, leta 1930.

Vaško korito in pogled po vasi, leta 1932.

Gostilna Švigelj, leta1908.

Selščˇek

Selščˇek je vas ob cesti Cerknica–Rakitna na nadmorski višini 647 metrov. Planota, na kateri leži, se imenuje Menišija, po menihih iz kartuzije Bistra, ki so bili lastniki območja od 13. stoletja dalje. Iz tega časa so prve omembe vasi.

Prvi zapisi imena so 1260 **Celsach**, 1275 **Solzach**, 1285 **Zelskach**, 1321 **Shelsach**, 1338 **Selsacz**, 1345 **Selczak**, 1367 **Elsach**, 1379 **Zelsach** in 1444 **Seltschach**. Po pripovedovanju Franca Tekavca, Martinkovega iz Otonice naj bi se prvotna vas nahajala na Nivcah, to je predel nad izvirom Mrzlek pod Slivnico. Kdaj naj bi se prebivalci preselili na področje, kjer vas stoji danes, ni znano.

V preteklosti so se vaščani preživljali predvsem z gozdarstvom in živinorejo. Od pridelkov so gojili krompir, ječmen in oves. Na podlagi zakona o zemljiški odvezi, ki je bil v Avstrijskem cesarstvu sprejet 7. septembra 1848, so tudi sevski kmetje odkupili svoje domačije.

Sevski vodovod je najstarejši vodovod v občini Cerknica. Že leta 1884 so vaščani napeljali prvi vodovod v vasi. Narejen je bil iz borovih brun, ki so bile prevrtane in spojene s kovanimi, obojestransko ošiljenimi spojkami. Vodovod je bil speljan od Lahkega studenca do korita sredi vasi. Ker ni imel ventilov (prost pretok), je vsa neizkoriščena voda tekla naprej po kanalu.

Leta 1890 je cesarsko-kraljevo okrajno glavarstvo iz Logatca dovolilo Selščku in Begunjam na lastne stroške napeljati 2.739 metrov dolg vodovod iz Mačkine struge in Stražiškega grabna. Oba studenca sta zagotavljala 2.600 hektolitrov vode dnevno. Leta 1892 je bil dograjen moderen vodovod iz litoželeznih cevi premera 50 milimetrov. Leto pozneje se je vodovodu pridružila tudi vas Bezuljak. Leta 1954 je vas Begunje dobila nov vodovod, stari vodovod pa je ostal Selščanom, ki so ga na lastne stroške in z lastnim delom skozi vsa leta skrbno vzdrževali.

Vas Selščˇek leži sredi lepe in neokrnjene notranjske narave, kar so opazili že več kot 100 let nazaj. Julija 1896 je bil v Edinosti, glasilu tržaški Slovencev, objavljen oglas, ki pravi: »Zdaj, ko vladajo pasji dnevi,

9. Dalje se imajo postaviti vodotočni stebri ali odtoki (Auslaufständer) in sicer eden na travniku Gregorja Katerna iz Selščeka št. 11, parcela št. 4, davčne občine Selšček, dva na javnem potu oziroma na javnem prostoru v Begunjah, parcela št. 2094, davčne občine Begunje, in slednjič eden na sadnem vrtu Janeza Stražišarja v Begunjah št. 4, parcela št. 553, davčne občine Begunje.

C. kr. okrajno glavarstvo v Logatcu, dne 3. oktobra 1892. Podpisani: Del Cott.

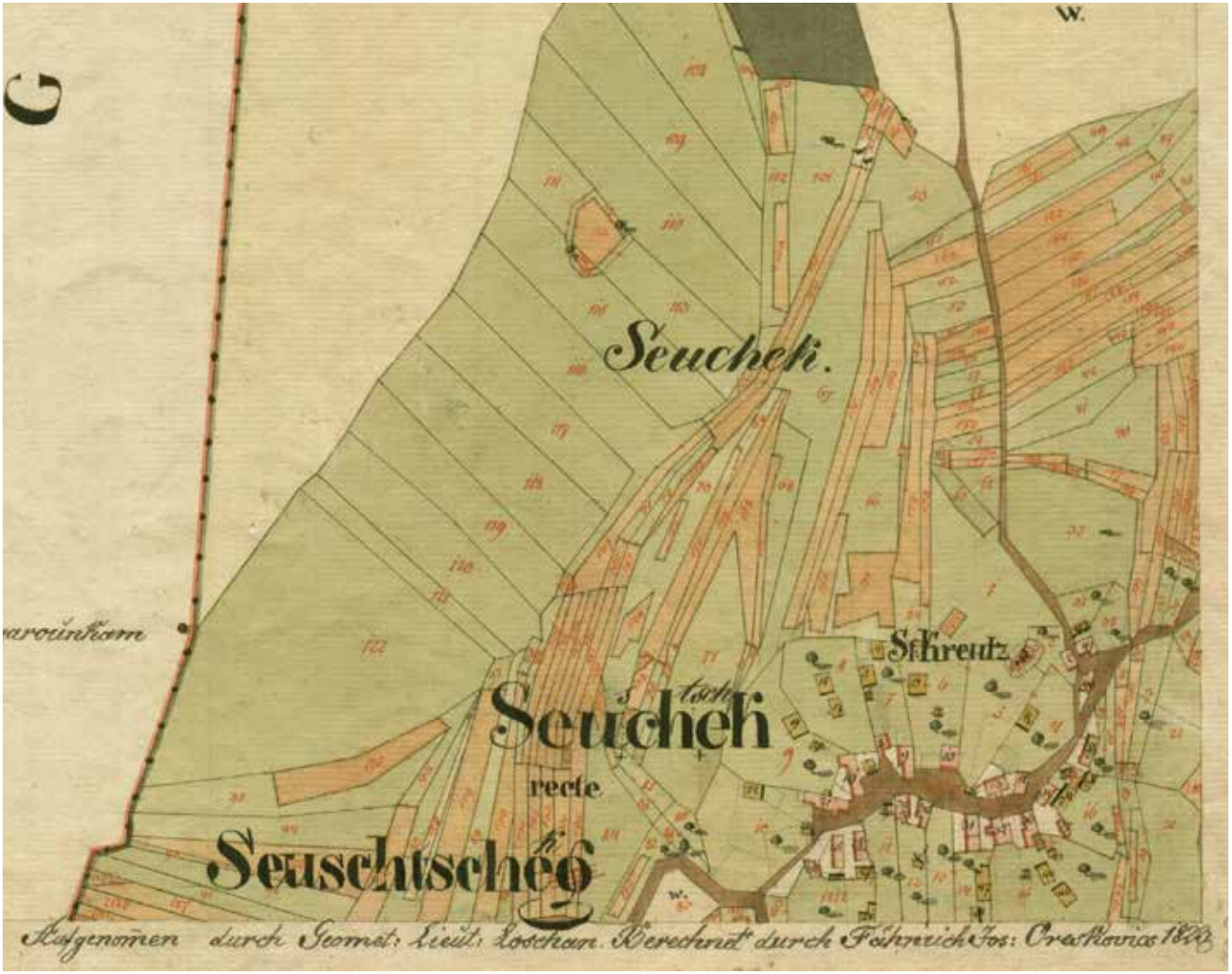

Selscek na katastrski karti iz leta 1823. Vir: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 173, Franciscejski kataster za Kranjsko, k. o Selšček, A173, izsek iz mape st. 2.

ko nas kuha velika vročina, si pač vsakdo, kdor le količkaj more, želi iz razgretega mestnega zidovja na dober svež zrak. Kraj s takim zrakom je Selščekpri Begunjah nad Cerknico na Notranjskem. Kraj je vrhu tega lep, ima dovolj vode in je blizu senčnatih gozdov.« Dopustniki so prenočišče dobili v Gasparijevi hiši. Poleg tega je imela vas takrat dve gostilni, kjer so se lahko okrepčali in pa dve trgovini, kjer so lahko kupili najnujnejše. V oglasu so Selščekoznačili za dobro in poceni letovišče na deželi.

Sevski tamburaši 19. 09. 1931.

Pogled na vas pred letom 1900.

Pogled na vas, leta 1932.

Pogled na vas, leta 1932.

Dan Sevskega žegnanja, leta1928.

Polaganje vodovoda, leta 1976.

Urejanje okoli postajališča, leta 1978.

Obnova cerkve, leta 1984.

Odstranjevanje vaške pipe, gre v obnovo...

Velika Špička 955 m.

Vaški odbor Selščck, leta 2013.

Notranjost cerkve Povišanja sv . Križ, leta 1932.

Kapelica, Cemarovnik, Špička, leta 1933.

Danes je Selščekizhodiščna točka za pohodnike na Špičasto stražišče (955 metrov) in za tiste, ki se odpravijo po sprehajalno-učno poti Po medvedovih stopinjah.

V Selščku sta bila rojena Maksim Gaspari, slovenski slikar in ilustrator (1883 – 1980) ter njegov brat Anton Gaspari, mladinski pisatelj, publicist in pesnik (1893 – 1985). Tu živi in ustvarja slovenski ilustrator Marjan Manček (1948–).

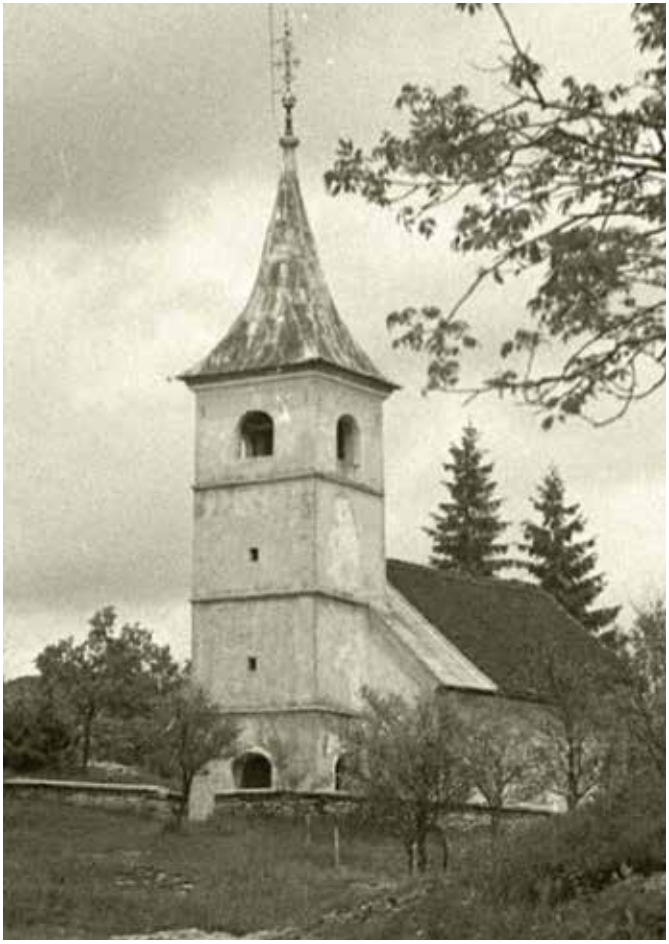

Cerkev Povišanja sv. Križa, leta 1932.

Literatura:
Mlinarič, Jože. Kartuzija Bistra. Ljubljana: Družina, 2001.
Viri:
Edinost: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice. Št. 85 (17. julij 1896).
Opeka, Stanislav. Vaški dnevnik. (Zapiski važnejših vaških dogodkov in del v Selščku – komunalna ureditev ter vzdrževanje kulturnih spomenikov.)
Razsodba Cesarsko-kraljevega okrajnega glavarstva v Logatcu (Št. 12690), 3. oktober 1891.
Tekavec, France – Martinkov iz Otonice (ustni vir).
Vičič, Helena. »Najstarejši vodovod v občini Cerknica.« Notranjsko-kraške novice. Letn. 7, Št. 7 (11. april 2008).
Internet:
http://www.zape.si/srd/pdf/ldb.pdf (Leksikon Dravske banovine, str. 700)
Slikovno gradivo: Peter Naglič, Matevž Švigelj, arhiv: Roman Švigelj, arhiv: Tine Košir. arhiv: Stanislav Opeka.

Pripravila: Barbara Zalar.

Maksim Gaspari

slovenski slikar, ilustrator in karikaturist

Maksim Gaspari, rojen 26. januarja 1883 je bil prvorojenec Selščanke Ivane, roj. Švigelj in Karnijca Jakoba Gasparija. Prva leta osnovne šole je obiskoval Begunjah, iz otroških let poznamo njegovo ilustracijo legende o Jernejevih muhah oz. o Turkih v Begunjah. Po zgodnji materini smrti (ko je bilo Maksimu dvanajst let) in finančnem polomu, ga je oče v vzgojo zaupal teti, ki ga je najprej šolala na realki v Ljubljani, kasneje pa preusmerila v trgovski poklic, za katerega naj bi se izučil v Kamniku pri trgovcu Murniku.

Družinska hiša Gasparijevih.

Njegova reklama za slanik je pritegnila mecena, dr. Josipa Nikolaja Sadnikarja, ljubiteljskega slikarja, da se je odločil mlademu obetavnemu umetniku odpreti pot umetnosti in podpreti njegovo šolanje.

Izobraževanje je začel na Umetnoobrtni šoli v Ljubljani kot izredni učenec Josipa Vesela. Leta 1902 je hrati s Hinkom Smrekarjem prišel na Dunaj in se preizkusil na sprejemnih izpitih za Akademijo, žal takrat neuspešno. Priprave na sprejemne izpite je nadaljeval na zasebnih šolah in tako mu je uspelo že v naslednjem šolskem letu postati študent dunajske Akademije.

Že v prvem letu bivanja v avstroogrski prestolnici je skupaj s somišljeniki umetniki in študenti osnoval jugoslovansko društvo Vesna. Člani društva so bili poleg Gasparija še njegova tesna prijatelja Smrekar in Birolla, Hren, Peruzzi in Meštrović. Vodilo družbe je bilo Od naroda za narod, ideja ljudske, vsem razumljive in dostopne umetnosti, ki se je oblikovno sicer zgledovala po dunajski secesiji, vsebinsko pa ilustrirala domačijske prizore slovanskega in slovenskega sveta, v karikaturi okarekteri-

To razglednico je Gaspari poimenoval Mati Slovenija.

Ob zibelki, 1917.

Vaška svatba.

Jurjevanje, 1924.

zirala politično in kulturno dogajanje prelomnega časa v Evropi. Iz dunajskega časa so nam znana mnoga ilustrirana pisma in razglednice, ilustracije, pa tudi njegov avtoportret v obliki triptihona, ki ga je kasneje obrezal, da poznamo le njegovo podobo s klobukom. Le-ta slika je bila predloga kiparskemu portretu, ki danes stoji v umetnikovi rojstni vasi in ga je oblikovala akademska kiparka Milena Braniselj.

Maksim Gaspari se je leta 1908 vrnil v Kamnik, kjer si je pri Sadnikarju uredil atelje. Leta 1911 se je poročil s Frančiško roj. Wurzer iz Bistrice v Rožni dolini na Koroškem. V zakonu so se jima rodili sin Oton in hčeri Štefanija Vida ter Breda. Nekaj časa je ustvarjal na njenem domu.

Mnoge Gasparijeve razgednice so postavljene v veličastno kuliso Alp, ki jih je umetnik lahko vsak dan objel s pogledom, fotografsko preslikal ali pa še raje po domišljiji preoblikoval v prijetno slovensko ljudsko vzdušje, kjer se srečujejo zaljubljeni pari, tekajo otroci, se odvijajo ljudski običaji in slavijo cerkveni prazniki. V delih je ohranjal svojo hudomušnost in neredko z verzi iz ljudskih pesmi ali pregovori podčrtal vsebino likovnega dela.

Življenje na Koroškem ga ni pustilo hladnega v času plebiscita in bil je vključen v projugoslovansko propagado, za katero je oblikoval plakate, letake, razglednice.

Maksim Gaspari je svoj slikarski in risarski talent razdajal mladim rodovom kot profesor na državni gimnaziji, na umetniški šoli Probuda ter na strokovni šoli grafičnih obrti (vse v Ljubljani). Leta 1928 je bil imenovan za restavratorja etnografskega muzeja v Ljubljani in ostal na tem mestu vse do upokojitve. Kot restavrator se je vsak dan srečeval z ljudskimi motivi, zgodbami, običaji in legendami, ki jih je oživil v svojih neštetih razglednicah in v svojih slikarskih delih. Imenovan je bil za častnega muzejskega delegata, odlikovan s Prešernovo nagrado, Levstikovo nagrado in častnim članstvom v SAZU-ju. Ob njegovih jubilejih so bile postavljene velike retrospektivne razstave, v počastitev njegovega dela in zahvalo za popularizacijo upodabljajoče umetnosti.

Zapuščena, 1917.

Leta 1941 je žena Frančiška umrla. Že naslednje leto se je poročil s Kranjskogorčanko Olgo Jurca, s katero sta skupaj dočakala starost. Po vnovični poroki se je oddaljil od otrok iz prvega zakona, čeprav so še vedno imeli radi svojega apaja. Vida, Breda in Oton se spominjajo, da jih je uporabljal za modele, kako si je skiciral krajine, vedno imel

Lastna podoba s pipo, 1951.

Dekle ob čebelnjaku, 1925.

Predloga za Ljubljanski zvon, 1905.

Bogati ženin, 1917.

denar za kavo s prijatelji in se hkrati komaj prebil čez mesec. Vrednost njegovega življenja je bila v umetosti, ne v denarju.

Dela Maksima Gasparija v Slovencih že od nekdaj krepijo narodno zavest in ponos na svojo nošo, pokrajino, običaje in posebne like iz straodavnih zgodb. Hudomušni, hrepeneči, zaskrbljeni in zaljubljeni liki so živi v hribovitih, goratih in vaških pokrajinah v vsakem letnem času s svojo šego, praznikom, vsakdanom. Selščani v delih domoljubno prepoznavamo svojo vas kot tisto, ki je služila kot kulisa za Žegen, Harmonikarja in dekle, Starko zimo, Kožuharje in številne razglednice. Težko rečemo, da gre za fotografsko upodobljeno vas in njene ljudi, lahko pa si predstavljamo, da je v njem vedno odsevala njegova rojstna vas kot prijetna podoba srečnega podeželskega življenja.

Njegovo navezanost na Selšček izpričujejo izleti z bratom Tonetom, razglednice in pisma, ki jih je pošiljal vaščanom ali pa naročal v njih pozdrave svojim prijateljem iz otroštva. Z dajanjem vrednosti svoji rodni vasi, se je prikupil vaščanom še

Velika noč, 1917.

Harmonikar in dekle, 1917.

bolj in le redki so se obotavljali pri odločitvi, da bi na pročelje svoje hiše razstavili hišno ime, ob katerem je reprodukcija poljubne njegove razglednice, ki po pokrajini spominja na Menišijo.

Lik uglajenega gospoda z dežnikom, ki pogosto nastopa na Gasparijevih slikah, je menda povzet po njegovem prijatelju, sovaščanu Janku Šviglju - izobražencu, ki se s svojim obnašanjem, obleko in navadami vtisne v spomin in izstopa iz vaške rutine. Mnogo Gasparijevih slik upodablja motiv Slovenske madone - slovenske matere v narodni noši, ki drži dete v rokah ali pa ga ziblje v bogato okrašeni zibki. Na njegovih slikah prevladuje gorenjska narodna noša, posebno ljubezen in zanimanje je izkazal tudi obrobnim delom Slovenije.

Ne smemo pozabiti njegovega ilustratorskega opusa, ki zajema najrazličnejše ilustracije otroških slikanic in prvih šolskih čitank, strokovnih knjig in koledarjev, pratik in pesmaric. Njegova ilustracija je krasila Ljubljanski zvon (mesečnik za književnost in prosveto) od 1905–1909. Reprodukcije platen in razglednic so še danes priljubljen motiv na koledarjih.

Maksim Gaspari pred spominskim obeležjem, leta 1973.

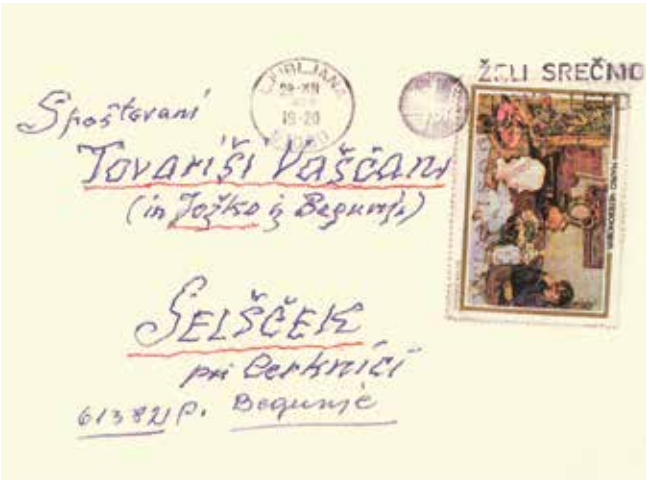

Gaspari je večkrat naslovil pisma na prebivalce Selščka ali na Jožka iz Begunj.

Narodne jaslice.

Slikice, ki jih je ustvarjal pred smrtjo.

Reklama za slanik, ki je Gaspariju spremenila življenje.

Posebno zanimiv poskus so *narodne jaslice*. Papir se je pritrdil na karton, figurice svetih oseb in slovenskih pastirjev so izrezljane iz pole in pritrjene na paličico, ta pa se umesti v zeleni mah. Marija in Jožef sta preprosta podeželena v slovenski narodni noši, ki skrbita za dete v hlevčku. Klanjajo se pastirji in pastirice, ki hitijo v iz vseh vetrov, naslikani iz različnih pogledov. Sveti trije kralji so predstavljeni kot Slovenec, Hrvat in Srb. Tudi mesto ni mesto zlatih kupol Jutrivega, temveč slovensko srednjeveško mestece s cerkvicami in gorami v ozadju. Posebnost je še kočija z gosposkim parom, sicer pa tako domačijske jaslice niso bile dobro sprejete, češ da se v njih izgublja duh božične skrivnosti.

S staranjem in boleznijo se je tudi Maksimu Gasparijju krhala poteza. Sam je potožil, da ga roka ne uboga več, da se mu trese, kar je poznati na njegovih starješih delih, kjer risba ni več tako tekoče jasna kot v njegovi zlati dobi. Pred zaključkom življenja naj bi se vse njegove poteze zlivale v podobo lobanje, smrti, ki ga je 14. novembra, leta 1980 vzela iz tega sveta, nam pa v trajen spomin zapustila njegova dela.

Kako se domačini lahko poklonimo umetniku, ki nas vsak dan znova opozarja na domoljublje in veselje do življenja, na odprt pogled za preprost in iskren svet? Spominsko obeležje je bilo na domačijo vzidano že leta 1973. Na pobudo Marjana Mančka, ilustratorja, živečega v Selščku, je bila po njem poimenovana podružnična šola v Begunjah v Osnovno šolo Maksima Gasparija.

Da bi imel toliko svojega sveta, da bi lahko nanj glavo položil, pa nikjer drugje ne bi bil kot v Selščku! se uresničuje z odprtjem spomenika. Tenkočutno slikarsko oko Maksima Gasparija bo opazovalo Selščane prav v središču, blizu rojstne hiše.

Doprsni kip Maksima Gasparija.

Literatura in slikovno gradivo:
ustni vir: g. Jože Meden, zbiratelj del Maksima Gasparija in njegov osebni znanec.
Stane Mikuž, Maksim Gaspari, Ljubljana, 1997.
Janez Bogataj, Stanislav Čičerov, Maksim Gaspari. Bogastvo razglednic. Ljubljana, 2000.
Katalog ob odprtju razstave ob umetnikovi 93-letnici v Kulturnem centru v Velenju, april 1976.
Anica Cevc, Vera Baloh, Maksim Gaspari 1883–1980. Katalog ob retrospektivni razstavi v Narodni galeriji v Ljubljani, Ljubljana, 1986.
Ivan Sedej, Maksim Gaspari. Katalog galerije Avsenik, marec 1989. Ljubljana, 1989.
Ivan Sedej, Maksim Gaspari. Obzornik 69. Ljubljana, 1969.
Niko Kurent, Razglednice Maksima Gasparija. Katalog Slovenske izseljenske matice. Veljenje,1989.
Stane Mikuž, Maksim Gaspari in Kamniško mesto. Katalog Kamniškega muzeja. Kranj,1973.
Niko Kurent, Marjan Marinšek, Gasparijeve razglednice. Velenje, 1986.
Ivan Sivec, Slovenska pravljica Maksima Gasparja. Povest o Gasparijevem življenju ter dokumentarno gradivo. Prva knjiga. Koper, 2007.
Marjan Marinšek, Slovenska pravljica Maksima Gasparija. Gasparijeve razglednice, ilustracije in jaslice. Druga knjiga. Koper, 2007.
Razstava Maksim Gaspari 11. 6.–24. 10. 2010, Pristava Bled. Galerija Deva Puri.
Brošura razstave 130. obletnice rojstva Maksima Gasparija. Knjižnica Jožeta Udoviča, Cerknica, januar 2013.

Pripravila: Maruša Brozovič.

Maj.
(V spomin prerano umrli materi.)

Pravijo, mati,
da so bili tvoji mehki lasje zlati
in da si jih vedno pojoč česala.
Ko si med svečami ležala
še mlada in zala,
se je kita sama po belem prtu razstlala —
in takrat je nekje zunaj v vrtu
tvoja pesem sredi rož tiho, tiho zaspala...
Mati, tvojih las nisem videl nikoli!
Tvoja pesem, rojena iz bolesti in boli,
spet se na vrtu je prebudila
in moje srce s trnjevimi rožami ovila...

Mati, tvoje oči so bile modre ko cvet vijolice,
tvoje trpljenje je bilo ostro kot list trnjolice,
tvoje življenje se je za nas otroke prehitro razcvelo:
in ko je meni, najmlajšemu, vso ljubezen s seboj vzelo,
me je v srcu hudo, hudo zabolelo...

Oj, tam za Slivnico spet škrjančki v solncu pojo,
pojo, pojo —
tebi, mati, je v sveži zemljici hladno, hladno.
Pri Svetem Jerneju spet vršič rožmarinov diši,
diši, diši —
tebe, mati, pa, globoka zemljica tišči, tišči.
Nad Vinjim vrhom srebrnobel oblaček gre,
s pomladjo gre —
meni, mati, v samoti misel mre nate.

Tone Gaspari

Foto: Veličan Bešter, leta 1910.

Tone Gaspari

slovenski učitelj, pesnik, pisatelj in publicist

Tone Gaspari je mlajši brat veliko bolj znanega slikarja Maksima Gasparija. Rodil se je v Selščku nad Cerknico leta 1893 materi Ivani Švigelj iz premožne domačije in očetu Giacommu (Jakobu) Gaspariju, trgovcu iz italijanskih Karnijskih Alp. Komaj dveletnemu je umrla mati in za malega Toneta je skrbela sorodnica, "teta" na Rakeku. Tu je pozneje, ko se je v Ljubljani izšolal za učitelja, nekaj let delal kot ravnatelj na osnovni šoli. Delo učitelja je že leta 1912 nastopil v Babnem polju. Pozneje je učil in ravnateljeval na različnih šolah po slovenskih krajih. Ob koroškem plebiscitu po 1. svetovni vojni je bil, tako kot njegov brat Maksim, vnet narodni propagandist za novo državo Srbov, Hrvatov in Slovencev. Sodeloval je pri listu Mlada Jugoslavija, ki je v letih 1919 in 1920 izhajala v Velikovcu na Koroškem. Leta 1924 je izšla **Pratika za deco** obeh bratov Gaspari. Od leta 1932 do 1940 je bil urednik mladinske revije **Razori**.

Tone Gaspari je pisal pesmi, prozo in dramska besedila. Objavljal je v reviji za otroke **Zvonček** (prvič že leta 1911), kasneje pa tudi v Domačem ognjišču, Ljubljanskem zvonu in Slovenskem narodu. S strokovnimi članki je sodeloval pri Učiteljskem tovarišu. Je soavtor slovenske slovstvene čitanke za četrti razred meščanskih šol **Naši vodniki** (1940). Njegova obsežnejša literarna dela so: mladinska dramska igra **Divji mož** (1930), povest za odrasle bralce **Cesta** (1930), ki jo je posvetil prezgodaj umrli materi, zbirka črtic iz otroštva **Komedije** (1942), **Povest o gornem** možu (1944), **Gorni mož**: **koroška pripovedka** (1971) in mladinska povest posvečena rakovški "teti" **Druga mati** (1972). Umrl je leta 1985 v Ljubljani. Pokopan je na Dovjem pri Mojstrani.

Večino ustvarjalnega dela je Tone Gaspari posvetil otrokom in mladini. Tematiko je črpal iz odraščanja na Rakeku, iz osebne bolečine otroštva brez staršev, iz ljudskega izročila, iz narodnobuditeljske zavesti in iz njemu ljube narave. Zapustil je bogat opus priložnostnih pesmi vzgojno didaktične vsebine.

O svoji poeziji je zapisal:

"Moje pesmi so ptičke mladostne, vesele … V jutru so čistem se v gaju rodile, kljunčke si z roso srebrno umile, iz čašic medice se sladke napile…"

Pratika za deco, 1924.

Cesta, 1930.

Naši vodniki, 1940.

V mojem srcu…

V mojem srcu jutro mlado
se budi,
sredi njega slavčkov tisoč
glasno žvrgoli.
In okolo jasno solnce
sveti že,
ki obliva z rdečico
polje in gore'.

Slavčkom pa srce odpeva
prelepo',
da ga čuje zemlja širna,
čuje ga nebo ...

V mojem srcu jutro mlado
se budi -
z jutrom mladim srcu vstaja
up v bodoče dni …

Povest o gornem možu, 1944.

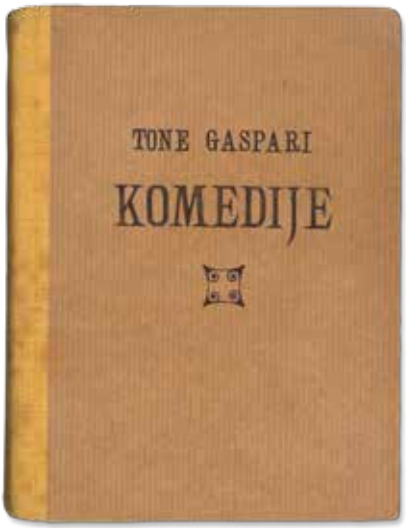

Komedije, 1942.

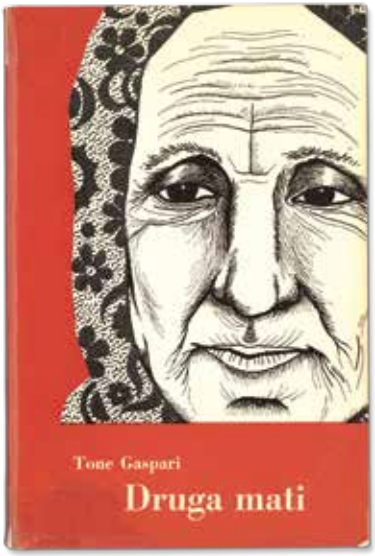

Druga mati, 1972

Na začetku kratke povesti **Mati**, o materi in treh sinovih, zapiše lep slavospev babicam.

Tako pravi: *"Mlad sem še bil. Rad sem poslušal povesti, vse tiste, ki jih je hranilo srce naše babice. In ona je znala tako lepo pripovedovati, kakor bi mi govorilo drugo bitje, nekje od nebes poslano."*

To isto povest pa zaključi v tožbi: *"… meni ni pela mati ob zibelki uspavanke, ni me tolažila, ni mi božala ličec, ni me pritiskala na srce… O, srečni vi, ki imate mater! Pritisnite se k njej, ovijte ji roke krog vratu, poljubite jo in povejte ji, kako jo neizmerno ljubite! Meni pa je ona že v prvi mladosti umrla - in vse od takrat tožen kličem za njo… A odgovora ni - le odmev, komaj slišen, plane od vsepovsod do mojega srca: Mati!"*

V svoji poeziji za otroke Tone Gaspari velikokrat govori o okolju iz katerega je zrasel kot npr. v pesmi, kjer se spominja "tete" iz Rakeka, svoje druge matere:

Pikapolonica, povej

Res ne vemo,
kam naj mi v nedeljo gremo.
Pikapolonica, pokaži:
ali v loko - ali v gozd,
morda k Jurjevim čez most,
ali v goro - ali v mesto -
ali kam z železno cesto -
po pravici nam pokaži,
pa se nič ne zlaži!

Pikapolonica leti na vzhod -
o, k teti …
Saj res, v nedeljo bo njen god!

V času plebiscita na Koroškem je Tone Gaspari zbiral ljudske pesmi in jih skupaj s P. Koširjem leta 1923 izdal v knjižici **Sijaj, sijaj solnčece!.**

Kljub trpki bolečini zaradi mladosti brez matere in izgube domačije v Selščku, veje iz literarne zapuščine Toneta Gasparija prijazen, tenkočuten in duhovit pogled na svet. Takšen se kaže tudi v basni o vrabcih in v pesmici, ki sta bili pred sto leti objavljeni v glasilu Zvonček pod psevdonimom Tone Rakovčan:

Vrabci in maček

Po kosilu se je maček zleknil v senco in zaspal. Brž ga je zapazil vrabec in odletel, da pokliče svoje tovariše. Kmalu so bile polne vse veje.
Prvi vpraša:
"Ali je maček živ?"
"Živ, živ!" zakličejo vsi.
"Spi, pa je živ!" popravi eden.
"O, živ, živ!" se posmeji tretji.
In vsi hkrati potrdijo: "O, živ, živ!"
Prileti še vrabec, ki se je zakasnil. Pogleda mačka, se namuza, pa namigne tovarišem. Vrabci ga razumejo, vsi hkrati odprejo kljune in glasno vprašajo: "Ali si živ, živ?" Maček se napol prebudi, se obrne in jim kakor v sanjah zagode: "Maaauu!"

Iz gradiva Martina Koširja zbral in zapisal Marjan Manček.

Cerkev Povišanja sv. Križa, leta 2013.

Cerkev Povišanja sv. Križa

Podružnična cerkev Povišanja sv. Križa v Selščku, ki v svoji današnji podobi v dolžino meri 13 metrov, v širino in višino pa 5,5 metra, je omenjena že leta 1581 v popisu cerkva na Kranjskem, ki ga je sestavil generalni vikar in vizitator oglejskega patriarha Pavel Bizancij.

Prvotno je bila cerkev Povišanja sv. Križa podružnična cerkev cerkniške (pra)župnij. Nastanek lete se datira v čas po letu 1040, prvič pa se glede na ohranjene dokumente omenja leta 1261. V 14. stoletju je bila celotna cerkniška župnija pridružena bistriški kartuziji, vendar pa menihi na tem ozemlju nikakor niso mogli uveljaviti svojih pravic. Patronat nad župnijo so si sčasoma pridobili deželni knezi, v 17. stoletju pa je bila vendarle dokončno pridružena kartuziji v Bistri.

Leta 1847 se je področje današnje župnije sv. Jerneja v Begunjah izločilo od cerkniške župnije kot ekspozitura z bolj ali manj stalnim duhovnikom – ekspozitom, ki pa je ostal v mnogih cerkvenih zadevah podrejen župniku – dekanu v Cerknici. 1. 12. 1905 je v veljavo stopil dekret o ustanovitvi samostojne župnije v Begunjah, v okvir katere je prišla tudi vas Selščck.

Na podlagi v prezbiteriju odkritih gotskih stavbnih prvin in ostankov freske na južni steni ladje, ki jih sedaj prekriva omet, je mogoče sklepati, da je bila cerkev Povišanja sv. Križa gotska podružnica. Verjetno je imela ladja na začetku, tako kot v večini malih gotskih cerkva, lesen raven strop, ki ga je kasneje nadomestil obok, ostal pa je triosminsko zaključeni gotski prezbiterij z zvezdastim obokom, oprtim na geometrične konzole, čigar rebra se stikajo v dveh sklepnikih – rozetah, ki imata obliko preprostega, stiliziranega cveta.

Sklepnika.

Ladja in prezbiterij, desni oltar sv. Klemen, levi oltar sv. Štefan.

Na večjem zvonu, ki tehta 250 kilogramov, je napis: »Še danes prideš z mano v paradiž! Ta mili glas nam poj, naš zvon, Selščanom, ki častimo sv. Križ.«

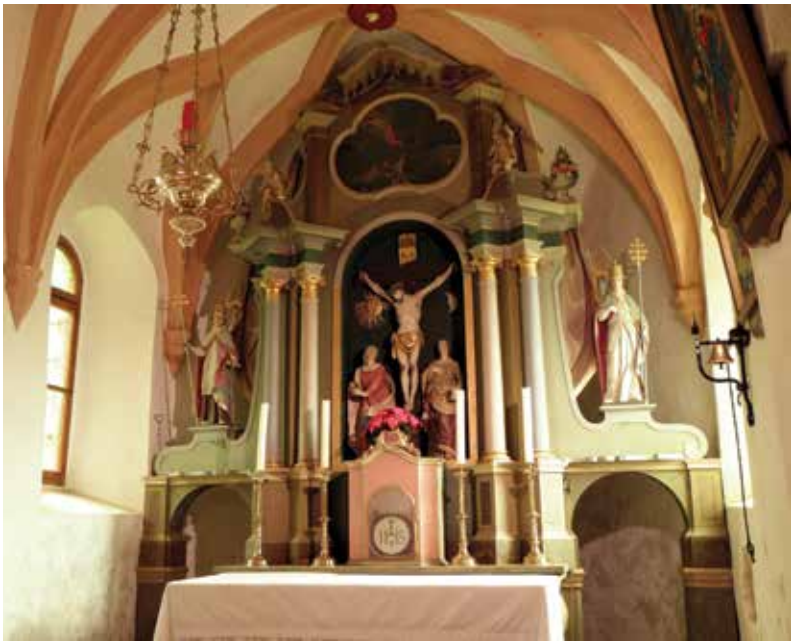

Glavni oltar.

Manjši zvon tehta 120 kilogramov, na njem pa piše: »Zvonova, hude ure nas branita, praznikom zvonita, v nebesa nas sprejmita.«

V 17. stoletju je bila cerkev predelana v baročnem slogu, ki se opazi na zvoniku (zgodnjebaročni stil) in pravokotni cerkveni ladji. O tem priča tudi letnica 1642, vklesana nad vrati, ki vodijo v ladjo. Povsem v duhu 17. stoletja so narejena tudi tri okna, dve v prezbiteriju in eno v ladji. Okvir iz kamna je prilepljen na zunanjo stran, svetlobna odprtina je ravno vrezana, ostenje na notranji strani pa je že samostojno oblikovano.

Letnica 1642.

Tudi oba stranska oltarja sta baročna; datirana sta v čas poznega 17. stoletja. Na desnem oltarju je upodobljen sv. Klemen, papež, ki ima na glavi papeško krono, v rokah pa drži papeški križ in sidro, enega izmed njegovih atributov, saj naj bi mu, kot pravi legenda, za vrat privezali težko sidro in ga potopili v morje. Na levem oltarju je podoba sv. Štefana, mučenca, ki v rokah drži tri zanj značilne atribute: palmovo vejo, evangeliarij in kamne, saj so ga kamenjali. Obe sliki, deli neznanega slikarja, sta visoki 1,2 metra in široki 0,7 metra.

Znan slovenski umetnostni zgodovinar, dr. Emilijan Cevc, je v svoji knjigi Slovenska umetnost ti dve upodobitvi navedel kot lep primer ljudskega baroka. Dela te smeri se zdijo strokovnjakom naivna, preprostim ljudem pa so bila blizu. Rezljana antependija sta nastala v 2. polovici 18. stoletja in prav tako kot sliki prikazujeta sv. Štefana in sv. Klemna.

Glavni oltar je preprosto delo iz 19. stoletja. V tronu je upodobljen Križani na lesenem križu, pod njim pa njegova mati Marija in učenec Janez. Ob strani sta 0,85 metra visoka kipa dveh papežev (oba imata papeško krono in papeški križ), rezljan antependij pa prikazuje božji grob. V času nastanka velikega oltarja sta bila predelana zgornja dela stranskih oltarjev. Križev pot v cerkvi je novejšega nastanka. Leta 1986 ga je naslikala domačinka Terezija Kranjc iz Dobca. Stari križev pot je bil že precej dotrajan, zato ga je bilo potrebno nadomestiti z novim, ki pa je v marsikateri potezi podoben svojemu predhodniku. V zvoniku, visokem 24 metrov, se nahajata dva bronasta zvonova, ki sta bila ulita leta 1923 v Strojnih tovarnah in livarnah v Ljubljani.

V zadnjih 30. letih so vaščani večkrat stopili skupaj in cerkev lepo obnovili.

Literatura:
Cevc, Emilijan. Slovenska umetnost. Ljubljana: Prešernova družba, 1966.
Höfler, Janez. Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem. Ljubljana: SAZU, 1982.
Ipavec, Maks. »750 let od prve omembe Menišije.« Jernejev zvon avgust 2011: 1 – 6.
Komelj, Ivan. Gotska arhitektura na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica, 1973.
Mlinarič, Jože. Kartuzija Bistra. Ljubljana: Družina, 2001.
Petrič, Ivan. »Nastanek župnije Begunje pri Cerknici.« (sestavek ob 90-letnici župnije) .
Viri:
Hiti, Franc. »Podružnica Povišanja sv. Križa v Selščku.« (zapis v župnijski kroniki).
Ipavec, Maks. »Obnova podružne cerkve Povišanja sv. Križa v Selščku.« (zapis v župnijski kroniki).
Ipavec, Maks. »Podružna cerkev v Selščku.« (zapis v župnijski kroniki).
Opeka, Stanislav. Vaški dnevnik. (Zapiski važnejših vaških dogodkov in del v Selščku – komunalna ureditev ter vzdrževanje kulturnih spomenikov.)
Spomeniška kartoteka (Zavod za spomeniško varstvo LRS).
Internet:
http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=1617 (Register nepremične kulturne dediščine; evidenčna številka enote: 1617).
Fotografije:
Tine Šubic, Robert Kužnik.
Pripravila: Barbara Zalar.

Selščekovi razglednic

Namestitev hišnih številk z razglednicami Maksima Gasparija.

V počastitev 130-letnice rojstva našega sovaščana Maksima Gasparija smo Selščani pod vodstvom Martina Koširja izpeljali projekt Selščekovi razglednic. Vsak vaščan si je iz bogate likovne zapuščine Maksima Gasparija izbral razglednico, ki mu je bila najbolj všeč. Skupaj z vasjo se spreminjajo tudi hišna imena. Odločili smo se, da bomo s tem projektom poskušali obdržati stara hišna imena, ki so še v uporabi in vpeljati nova tam, kjer so stara izginila. Pri vsaki hiši so se sami odločili, kakšno bo njihovo hišno ime.

Sedaj skoraj na vseh hišah visijo table, na katerih je upodobljena Gasparijeva razglednica, zapisana hišna številka in pod njo izbrano hišno ime. Vaščani smo v velikem številu in z odobravanjem sprejeli ta projekt. *Pripravila: Barbara Zalar.*

Iskrena zahvala za podporo vsem, ki so pripomogli pri teh pridobitvah za vas. To so:

Občina Cerknica | Krajevna skupnost Begunje | Odbor za organiziranje prireditve | Marija Hren | Sortles d.o.o. | Roman Švigelj | Selsen d.o.o. | TGM Gašper | KGZ Krpan z.o.o. | Akademska kiparka Mileni Braniselj | Arhitekt Marjan Loboda | Ludvik Opeka | Livartis d.o.o. | Kamnoseštvo Evgen Avsec s.p. | Studio Marinšek&Marinšek | Ivan Sivec | Marko Gaspari | Družina Gaspari | Župnik Maks Ipavec | Podružnična šola Maksima Gasparija Begunje | Osnovna šola Notranjski odred Cerknica | Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica | Rossana d.o.o. | KD Menišija | TD Menišija | Elektro Cvetko d.o.o. | Anton Košir | Vsem vaščanom Selščka.

Vaški odbor Selščekovi v sestavi: Martin Košir, Slavko Armič, Roman Švigelj, Tomaž Meden, Emil Meden, Boštjan Košir, Damjan Stergulec in Jožko Meden.

Selščekovi 2013 | Založil: Vaški odbor Selščekovi | 23. junij 2013 | Izvodov: 400 | Priprava gradiva: Martin Košir, Marjan Manček, Barbara Zalar, Maruša Brozovič | Lektoriranje: Andreja Loboda | Fotografije ovitek: Robert Kužnik, Martin Košir, arhiv: Milena Braniselj | Oblikovanje: Robert Kužnik | Tisk: Littera Picta.

Milena Braniselj -
akademska kiparka. Rojena 12. avgust 1951 v Ljubljani. Končala je šolo za oblikovanje, smer industrijsko oblikovanje. Leta 1977 je diplomirala na Akademiji za likovno umetnost, smer kiparstvo in leta 1979 končala kiparsko specialko pri profesorju Slavku Tihcu. Od leta 1976 do 2013 je imela 56 samostojnih razstav ter sodelovala na preko 200 skupinskih razstav v Sloveniji in tujini. V Sloveniji in tujini ima postavljenih 44 javnih del. Je članica ZDSLU in Društva notranjskih kulturnikov Krpan.

Marijan Rafael Loboda -
univerzitetni diplomirani inženir arhitekture, muzejski svetovalec, od leta 1990 dela v Begunjah pri Cerknici kot svobodni delavec v kulturi. V preteklosti je prejel več priznanj za svoje delo (Župančičevo nagrado v letu 1983, Valvazorjevo priznanje leta 2007 in druge). Ponosen je na »svojo« Kapelo sv. Petra v Begunjah. Pravi, da v zahvalo domačinom, ki so ga pred tridesetimi leti kot priseljenca prijazno sprejeli, vsa svoja dela, javnega značaja, poklanja. Tako tudi načrte za ureditev vaškega središča v Selščku.

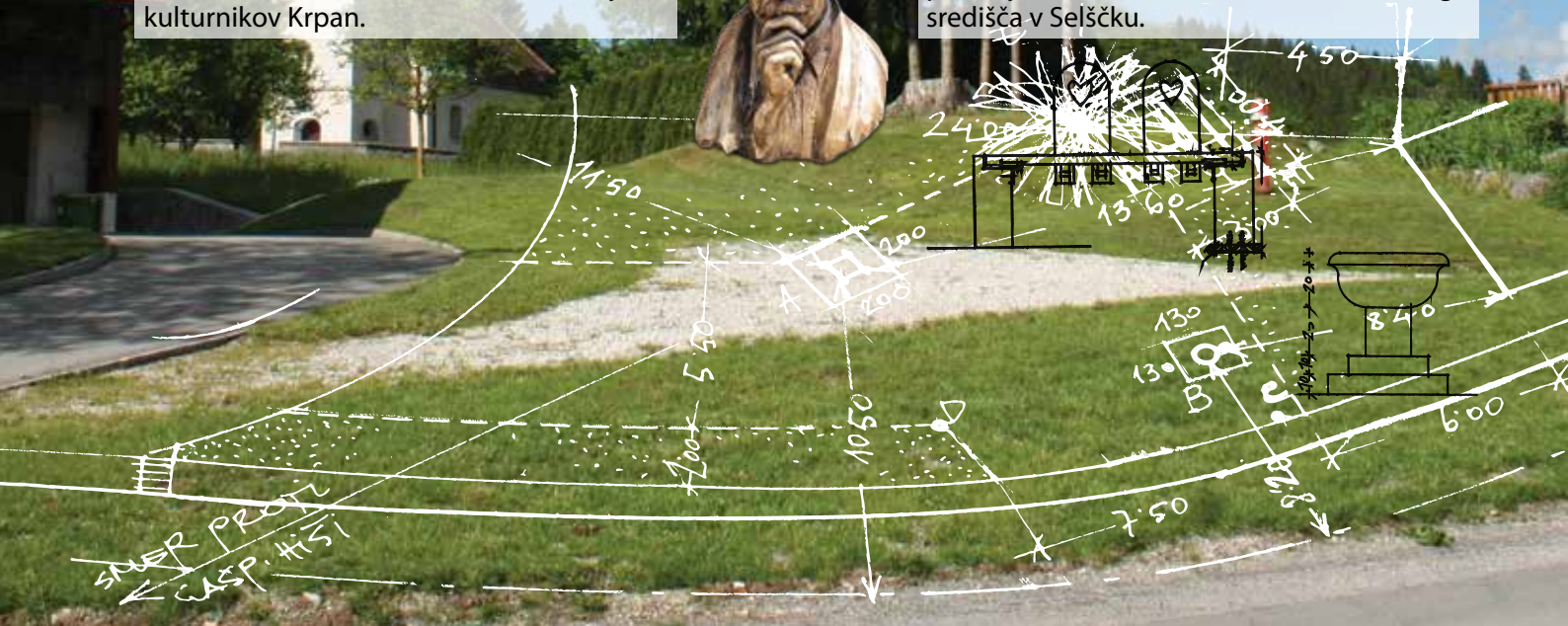

Na vaškem pikniku, 2012.

Selšček, draga vas domača...

Tam na lepi Menišiji
notranjska vasica je,
ki se Selšček imenuje,
v njej presrečni smo ljudje.

Res je vsak Selščan ta pravi,
k´ter na Špičko se poda.
Tam pod košato vaško lipo
rad z vaščani klepeta.

Oj ti Selšček, kraj predragi,
zmeraj boš moj ljubi dom,
saj jaz vedno v srcu svojem,
slišal bom tvoj mili zvon.

Kadar kol po svetu pojdem,
mislim nate vedno le,
da se vrnem v raj pod Špičko,
kamor vleče me srce.

Naj bo sloga vedno v vasi,
res želimo si močno,
Dragi naši zlati časi,
da bi vedno b´lo tako.

Oj, vaščan, predragi sosed,
sezi smelo si v roko!
Saj lepo je tu pod Špičko
in naj vedno bo tako!

Priredba: Damijana Škrlj